

PAU AUDOUARD

Fotografia en temps de Modernisme

Núria F. Rius

MEMORIA ARTIUM

Sumari

Pròleg, de M.ª Santos García Felguera	13
Preliminars	19
Abreviatures	31
1. El debut d'una carrera professional en els inicis de l'era moderna de la fotografia (1879-1885)	33
Entre el pinzell i la càmera: els anys de formació	34
Una infantesa en el gabinet fotogràfic de Mr. Oscar Audouard	35
L'aprenentatge amb el pintor Francesc Torrecassana	40
La Fotografia Audouard al cor de la Rambla	45
La rambla del Centre: la rambla dels cafès, les perfumeries i els retrats ..	45
L'espai de l'estudi	48
Del jove Gaudí a Sarah Bernhardt: els primers retrats	53
A la recerca de la singularitat: les estratègies comercials	57
L'afiliació a la Société Française de Photographie	58
La representació de la casa Goupil a Barcelona	61
La Fotografia de Nit	65
2. Envers el zenit socioeconòmic del retratista (1886-1893)	69
Un palauet per a la fotografia situat a la Gran Via de les Corts Catalanes ..	70
La raó social Audouard y Compañía	70
La Fotografia Eqüestre «Audouard»	75
L'Exposició Universal del 1888	82
El certamen, entre l'excepcionalitat visual i l'oportunitat comercial ...	82
Genealogia d'una polèmica exclusiva	89
Els àlbums fotogràfics	96
París 1889: l'avantsala del zenit professional	107
El retratista, una figura ben «reputada» en la societat barcelonina	110
La promoció de la fotografia amateur: la Sociedad Fotográfica	
Espanyola	111
Els treballs per a La Maquinista Terrestre y Marítima, el port	
de Barcelona i el camp de la postal	120
D'Audouard y Cía a Audouard: l'emergència de la individualitat	
creativa	127

3. D'un art «nou» a un art «modern». Els primers reconeixements artístics de la fotografia (1894-1905)	137
Pau Audouard i la <i>festa</i> modernista	139
De «retratista» a «fotògraf artista»	140
Els artistes del Modernisme i la fotografia: debat teòric i praxi	150
Per a una promoció, educació i exhibició de l'art fotogràfic	165
La fotografia amateur, punt de trobada entre el fotògraf professional i l'artista	166
La secció de fotografia del Cercle Artístic	175
L'exposició de gomes a la casa Audouard	183
Un estudi fotogràfic dins del projecte cultural del Modernisme	190
Una galeria contemporània de retrats	191
Els objectes del temps	197
Els treballs amb la casa Hermenegildo Miralles	201
 4. Els anys a la casa Lleó Morera (1905-1910)	 215
Una casa senyorial com a gabinet de retrats	216
L'espai de l'estudi fotogràfic	216
Una activitat fotogràfica continuadora	224
Les fotografies per a la Nova Empresa de Teatre Català	228
Per a una educació i professionalització de l'ofici	239
La multiplicació d'estudis, primer símptoma d'un model en crisi	239
La Unión de Fotógrafos de Barcelona	241
Autoretrats i retrats amb Adolf Mas	245
El tedi de la professió de retratista	253
«La rubicunda, el nen de teta, la nena de primera comunió i el clàssic grup de família»	253
L'amateurisme com a via d'assimilació amb l'elit	257
Temptatives cinematogràfiques	263
 5. Un declivi a les acaballes del Modernisme (1910-1918)	 269
La fotografia després de la Setmana Tràgica	270
L'emergència de nous professionals	270
La sindicació del negoci fotogràfic	281
El nomadisme d'Audouard: entre el Passeig de Gràcia i els grans magatzems El Siglo	288
L'ocàs dels retratistes del tombant de segle	289
Del procediment Maxleer a la fotografia animada	292
L'evasió en el món teatral: l'àlter ego de Joan Aler	305
«Al malaguanyat mestre»: els deixebles del fotògraf	313
Miquel Renom i Rafel Areñas Tona	313

Epíleg	329
Publicacions periòdiques consultades (1839-1930)	339
Fonts documentals i iconogràfiques	341
Bibliografia	347
Índex onomàstic	359

Envers el zenit socioeconòmic del retratista (1886-1893)

Després d'una ràpida consagració professional gràcies a les múltiples estratègies que Pau Audouard portà a terme des de l'estudi de la rambla del Centre, l'any 1884 es creà l'empresa Audouard y Compañía. Una raó social formada pel mateix Pau Audouard i i per diferents membres de la família Hombravella-Maristany: Gerard Hombravella Maristany —germà del primer soci d'Audouard, Jacint— i Domingo Sanjuan, cunyat d'ambdós; i a partir del 1885 per un altre mariner masnoví, Jaume Casals Estapé. Amb tot, es tractava d'una aposta important per al creixement de l'estudi, ja que el capital de l'empresa es fixà en 42.030 pessetes, una suma molt considerable en aquella època per a un estudi fotogràfic. Malgrat l'aparició d'alguns primers problemes entre Audouard i els membres de la família Hombravella-Maristany, la creació de la societat permeté l'obertura d'una sucursal l'any 1886 a la Gran Via de les Corts Catalanes, que va ser el primer estudi fotogràfic de Barcelona que s'acostava al passeig de Gràcia. Aquest taller de nova planta reunia les característiques de les anomenades «fotografies eqüestres», és a dir, una àmplia galeria per a la producció de retrats de grups i altres escenes que requerissin espai. De tota manera, en els primers anys d'activitat d'aquesta sucursal es va mantenir la producció de retrats *carte de visite*, i es deixà per a la dècada del 1890 l'autèntic canvi de registre en els retrats de la casa Audouard.

En aquest sentit, la producció fotogràfica més important del període que va del 1886 a principis del 1890 és el conjunt de treballs que Pau Audouard realitzà amb motiu de la celebració de l'Exposició Universal del 1888 a Barcelona, grà-

cies a la seva condició de fotògraf *oficial* de l'esdeveniment. Un dret exclusiu que, d'altra banda, fou objecte de controvèrsia des del moment que l'Ajuntament de Barcelona es féu càrrec de la direcció del certamen, i això afectà de dret la producció fotogràfica d'Audouard, molt controlada pel consistori.

Finalment, i malgrat els problemes d'Audouard amb l'experiència del 1888, el fotògraf es veié afavorit —de la mateixa manera que la resta de professionals retratistes— per l'impuls que la fotografia havia viscut al llarg de la dècada de 1880 i especialment amb la celebració de l'Exposició Universal de Barcelona. Un ascens que es materialitzà amb una participació d'èxit a l'Exposició Universal del 1889 a París, els bons resultats de la qual permeteren a Pau Audouard adquirir un prestigi autònom. En aquest sentit cal entendre, doncs, la sortida d'Audouard de la SFP per tal d'inaugurar projectes propis a Barcelona a partir de la dècada del 1890, moment de zenit d'aquests professionals.

Un palauet per a la fotografia situat a la Gran Via de les Corts Catalanes

El 1884 l'estudi fotogràfic d'Audouard es va beneficiar de la creació de la raó social Audouard y Compañía. Una societat formada per diferents membres de la família de mariners masnovins Hombravella-Maristany que, amb la seva entrada i amb la fixació d'un capital que depassava les 40.000 pessetes, permeté al fotògraf obrir un estudi a la Gran Via de les Corts Catalanes el 1886. Un taller construït de nova planta seguint els canons de les anomenades Fotografies Eqüestres, molt de moda a París durant la dècada del 1860, que, tanmateix, no suposà un canvi immediat de registre en les imatges de Pau Audouard, el qual mantingué la tipologia de retrat pròpia de l'estudi de la rambla del Centre fins als finals de la dècada del 1880.

La raó social Audouard y Compañía

Des de l'obertura del primer estudi de Pau Audouard el 1879, la premsa parlà del seu gabinet de retrats com dels «senyors» Audouard i «companyia». Efectivament, el fotògraf operà comercialment sota la raó social d'Audouard y Cía, és a dir, el seu estudi fotogràfic formava part d'una societat comercial constituïda amb altres capitalistes que, en algunes ocasions, podien també ser industrials o operaris del mateix taller. Més enllà de conèixer la figura d'un dels

socis, Jacint Hombravella, malauradament no hem pogut localitzar cap document notarial relatiu a la constitució de la primera societat. Malgrat això, sí que ens ha estat possible trobar i estudiar els documents relatius a la nova societat Audouard y Cía, creada l'any 1884, que suposà l'entrada d'altres membres de la família Hombravella-Maristany. Una nova societat que explica part de l'impuls que visqué l'estudi al llarg de la segona dècada del 1880, amb l'obertura d'un nou taller fotogràfic el 1886 i amb l'obtenció de l'exclusiva fotogràfica en l'Exposició Universal del 1888.

L'exemple de l'existència d'una raó social darrere l'estudi fotogràfic de Pau Audouard no és un cas aïllat. Si abans fèiem referència a la traducció de l'estructura familiar a l'estructura comercial del negoci fotogràfic, ara cal dir que la raó social o la creació de societats era l'estructura econòmica i empresarial predominant. Així, davant la tendència de focalitzar l'atenció només sobre la figura del fotògraf — assimilant-lo a l'artista de les belles arts —, el fet és que molts comptaven amb una raó social darrere del gabinet de retrats. En aquest sentit, sabem que fotògrafs com Napoleon, Franck, Joan Cantó, Jean Oscar Audouard, Joan i Leopoldo Rovira i, evidentment, Rafel Albareda i Manuel Moliné, van tenir societats empresarials que sostenien els seus estudis fotogràfics.

Una dinàmica que segueix, una vegada més, l'exemple de París, on és possible veure com algunes de les principals cases fotogràfiques basaren també la seva estructura comercial en la creació de raons socials: Louis Auguste Bisson s'associà el 1847 amb M. Leblanc per obrir un estudi fotogràfic al número 1 del boulevard dels Italiens, i un any més tard trencà aquesta societat per unir-se amb Armand Pierre Gaugain. Finalment, el 1852 arribà a un acord verbal per crear un estudi comú, el cèlebre Bisson Frères, amb el seu germà Auguste Rosalie (Leroy 1999: 24-26). Un altre exemple és el del fotògraf i inventor de la *carte de visite*, Eugène Disdéri. Aquest, després d'haver-se iniciat en la pràctica del daguerreotip vers els anys 1848-1849, irrompé amb força en el negoci el 1854 amb un estudi fotogràfic considerat aleshores per Ernest Lacan el més gran de tot París. Segons la historiadora nord-americana Anne Elizabeth McCauley (1985: 23-24), aquest impuls inesperat s'explica gràcies al suport econòmic de M. Chandelier gràcies al qual Disdéri pogué crear l'empresa Disdéri et Cie amb adreça al número 8 del boulevard dels Italiens. Altres exemples són el dels germans Ernest i Louis Mayer i el soci d'ambdós Louis Pierson, amb qui crearen la societat Mayer frères et Pierson el 1855; el de Pierre Petit, que obrí el seu primer taller associat amb M. Trinquart, i que entre el 1860 i el 1861 regentaren l'establiment Photographie des Deux Mondes, al nú-

mero 31 de la plaça Cadet (Buerger 1980: 3); el de Gustave Le Gray, que comptà amb el suport econòmic del comte de Briges, o el de Nadar mateix que, per tal de construir el 1860 el seu cèlebre estudi al bulevard dels Capucines creà una societat financera formada per Philippon —director de la publicació *Charivari*—, Lefranc, Hérald de Pages i Mollevault (Sagne 2001 (1994): 107). Tot plegat demostra que l'associació empresarial fou una de les estructures econòmiques més recurrents dels grans tallers fotogràfics del segle XIX.

Atesa la situació en què es troba actualment la historiografia fotogràfica a Barcelona, comptem amb poques dades relatives a la constitució de societats fotogràfiques malgrat els nombrosos tallers que entre els anys 1860 i 1880 funcionaren, i que molt probablement ho van fer sota una raó social: Albareda i Moliné, Franck i Wigle, Magistris y C.^a, Joan Rovira y C.^a, L. Rovira y Deloupy, Ventura Hermanos, Oscar Audouard y Cía [Fotografia Franco-Hispano-Americana], Rovira y Durán [Fotografia Universal], Vinardell y C.^a (Viñas 1866: 680), Cantó y C.^a, P. Fábregas y C.^a (León 1872: 265), Partagàs Hermanos (Cornet 1882: 9), F. Barbà y C.^a o J. Duarte y C.^a, en són només alguns casos evidents. Tanmateix els exemples de la Fotografia Franco-Hispano-Americana del mateix Jean Oscar Audouard o el de la raó social Antonio, Emilio y Ana Fernández, dits Napoleon, de qui sí que s'ha trobat la documentació, poden servir de marc comparatiu per a l'estudi de l'empresa Audouard y Compañía.

L'estudi fotogràfic dels Napoleon, format pel matrimoni d'Antonio Fernández i Anaïs Tiffon, incorporà l'any 1867 un nou membre al negoci, el seu fill Emilio. Però no va ser fins a l'any 1882 que tots tres es constituïren com a societat. L'empresa es creà preveient una durada mínima de deu anys i amb un capital de 15.000 pessetes, una quantitat representada pel valor dels aparells, les càmeres, els clixés, el mobiliari, l'*attrezzo* i les dependències que pertanyien a l'establiment. El salari mensual que cada soci havia de percebre era de 150 pessetes (García Felguera 2005-2006: 317).

Concretament en el cas de Pau Audouard, sabem que el 31 de juliol de l'any 1884 es constituí la societat mercantil en comandita Audouard y Compañía a la notaria de Jaume Alegret i Vidal de Barcelona. El fotògraf seguia així els passos del mateix Jean Oscar Audouard, que s'havia associat amb Jaime Felipe Kiéger per a l'obertura del seu primer estudi, empresa que perdurà fins al 1869, any en què ambdós socis se separaren «por falta de armonía» (García Felguera 2010: 5-6). La d'Audouard y Compañía podria ser, com hem comentat anteriorment, la segona societat mercantil del fotògraf que des de l'obertura del primer estudi el 1879 ho féu sota aquesta raó social (vid. *supra*). No obstant això, la nova empresa creada el 1884 és la primera de la qual tenim

documentació notarial, on queden especificats els socis que en formaren part, les tasques de cada membre i, finalment, el capital social de la mateixa empresa. Inicialment, Audouard y Compañía estigué formada pel mateix Pau Audouard, fotògraf, per Gerard Hombravella Maristany, mariner, de vint-i-cinc anys, i per Domingo Sanjuan Casals, comerciant i també mariner, de quaranta-un anys. Tanmateix només els dos primers van ser gerents i responsables del negoci, i Domingo Sanjuan actuà com a simple soci comandatari.¹

El capital de l'empresa s'establí en 42.030 pessetes i 78 cèntims, una quantitat de la qual Pau Audouard aportà 15.000 pessetes i 39 cèntims, Gerard Hombravella 10.507 pessetes i 9 cèntims i, finalment, Domingo Sanjuan, 10.507 pessetes i 70 cèntims. Així, doncs, Pau Audouard es definí com el capitalista més important de l'empresa, però de fet comptà amb un préstec del mateix Domingo Sanjuan, de 6.250 pessetes.² Entre els diferents pactes establerts, la societat es creà per a un període de cinc anys i cinc mesos, i es deixà totalment prohibit que durant aquest temps cap dels tres socis es dedicqués de manera particular o participant en altres societats a negocis relacionats amb la fotografia. Igualment, i pel que fa als salaris que havien de percebre, Pau Audouard estava habilitat per retirar mensualment 600 pessetes, mentre que Gerard Hombravella i Domingo Sanjuan en podien rebre 300 cadascun.³ Amb tot, només un any més tard, l'agost del 1885, la societat visqué una primera reforma amb la incorporació d'un nou soci a l'empresa, Jaume Casals Estapé, mariner del poble del Masnou,⁴ cosa que reforçà els poders de la família Hombravella-Sanjuan a l'estudi fotogràfic d'Audouard.⁵ L'entrada de membres d'aquesta saga de mariners del Masnou en el negoci fotogràfic d'Audouard es degué produir, probablement, arran de la marxa de Jacint Hombravella a l'Argentina per a la gestió dels seus negocis. Aquest Hombravella s'havia instal·lat, almenys des del 1888, a San Vicente de Córdoba, i comptava amb el suport del seu germà Gerard per a la supervisió dels negocis que tenia a Barcelona.⁶ Pel que fa a Domingo Sanjuan, sabem que era el marit d'Anna

1. AHPB, Notari Joaquim Nicolau Bujons, Protocol del 1884, 31-7-1884: fol. 2328v.

2. AHPB, Notari Joaquim Nicolau Bujons, Protocol del 1884, 31-7-1884: fol. 2336.

3. Vid. pactes 8.º, 9.º i 10.º.

4. AHPB, Notari Joaquim Nicolau Bujons, Protocol del 1885, 8-8-1885: fol. 4185-4192v.

5. Malgrat que desconexim els vincles familiars concrets, sembla molt clar que Jaume Casals forma part del mateix cercle familiar que els Hombravella-Sanjuan. A més de ser també del Masnou, Casals estava casat amb Francesca Maristany, segon cognom dels germans Hombravella.

6. Vid. per exemple AHPB, Notari Joaquim Nicolau Bujons, Protocol del 1888, 5-1-1888: fol. 97-100.

Hombravella, l'única filla del matrimoni format per Jacint Hombravella Pujadas i Àgueda Maristany Maristany, i germana, per tant, de Jacint, Gerard i un tercer germà, Francesc.

Els Hombravella eren una família de mariners importants del Masnou —com ho demostra que el panteó de Jacint Maristany Pujadas sigui el primer del cementiri del poble (1868)— que mantingué sempre un estret lligam entre els seus membres, fins i tot en l'àmbit comercial. El caràcter relativament endogàmic de la família es palesa en la repetició de noms com Jacint, Jacinta, Francesc, Francesca o Àgueda. Unes estretes relacions familiars que es traslladaren també a l'àmbit dels negocis. A partir de la nombrosa documentació notarial que se'n conserva a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona trobem als Hombravella implicats en la compravenda d'embarcacions al llarg de la dècada de 1870 i principis del 1880.⁷ Així, doncs, l'estudi fotogràfic d'Audouard estava capitalitzat econòmicament per una família poderosa i, en aquest sentit, els problemes entre els Hombravella-Sanjuan i Pau Audouard no van tardar a plantejar-se. La primera incidència en el si de la societat va tenir lloc l'estiu del 1886 amb motiu de les vacances del mateix Pau Audouard. El 13 d'agost d'aquell any, Gerard Hombravella, Domingo Sanjuan i Jaume Casals, a causa d'una absència prolongada del fotògraf a l'estudi, enviaren el següent requeriment a Audouard:

Muy Sr. Nuestro. sabe V. que con arreglo al art. 4.º de la escritura social Audouard y Compañía como de la de modificacion de la misma debe V. cuidar del cargo de operador de la galeria, retoque de clichés, direccion e inspeccion de todos los trabajos del establecimiento concerniente á la fotografia; y que desde el dia catorce de Julio último no se ha presentado V. en el local de la sociedad para ejercer dicho cargo y desempeñar los trabajos propios del mismo. No puede V. desconocer la perturbacion y prejuicios que este proceder debe ocasionar á la marcha social, y por lo mismo estando todos los socios en el deber de evitarlos, le rogamos y en lo menester le requerimos para que vuelva al desempeño de dichos trabajos y cargo, en cumplimiento del pacto social, protestando en otro caso contra V. [...].⁸

Una notificació a la qual Audouard respongué al·legant el seu dret de fer vacances, tot oferint la possibilitat de dissoldre parcialment l'empresa davant

7. Vid. els nombrosos protocols generats per la notaria d'Antoni Domènech de Barcelona.

8. AHPB, Notari Joaquim Nicolau Bujons, Protocol del 1886, 13-8-1886: fol. 4209-4211.

del conflicte estatutari. Malgrat aquest episodi, la societat continuà en funcionament al llarg de la dècada i de fet encara fou objecte d'una segona reforma amb motiu de la mort del soci Jaume Casals el 12 d'octubre de 1889. Tal com establí el 12è pacte de la creació de la societat el 1884, ratificat amb la reforma de l'any 1885, en cas d'incapacitat o mort d'un soci de l'empresa els seus hereus podien mantenir la participació en la raó social en condició de socis comandataris. Així, la vídua de Jaume Casals, Francesca Maristany, optà per continuar dins de la societat que conseqüentment passà d'empresa col·lectiva a comandatària. Amb aquesta reforma, a més, s'establiren alguns canvis com la substitució de Domingo Sanjuan com a soci gerent en el lloc de Gerard Hombravella, que també passava a ser soci comandatari. En aquesta reestructuració de l'empresa, Audouard es mantingué al capdavant de l'estudi exercint les tasques d'operador, retocador de clixés, supervisor dels treballs fotogràfics i atenció al públic, i Sanjuan passà a ser el responsable de la comptabilitat i la correspondència. El capital de l'empresa quedà en 39.505 pessetes i 54 cèntims, amb Audouard sempre com a màxim capitalista. Aquesta va ser la darrera reforma de la societat que, arran d'un procés judicial engegat per Domingo Sanjuan contra el fotògraf, es va dissoldre el 1894 (vid. *infra*).

En tots els casos, la constitució de la societat Audouard y Compañía el 1884 permeté el creixement de l'activitat fotogràfica de l'estudi d'una manera determinant en el segon tram de la dècada del 1880. Les dimensions de la nova empresa queden reflectides en el capital de la societat, establert en 42.030 pessetes, una quantitat econòmica molt notable si la comparem amb les 15.000 pessetes de l'estudi dels Napoleon, per exemple. Conseqüentment, l'estudi d'Audouard es posicionà com un dels gabinets fotogràfics més destacats. Un prestigi que no per casualitat li valgué el 1887 l'adquisició de l'exclusiva fotogràfica de l'Exposició Universal del 1888, efemèride clau per entendre l'auge viscut per Audouard al llarg de la dècada del 1890. Abans però, i a conseqüència directa de la constitució de la nova societat Audouard y Cía, l'empresa adquirí uns terrenys a la Gran Via de les Corts Catalanes, a tocar del passeig de Gràcia, on el 1886 construïren un nou estudi fotogràfic.

La Fotografia Eqüestre «Audouard»

La primera conseqüència que va suposar l'entrada de la família Hombravella-Maristany en el negoci fotogràfic de Pau Audouard va ser l'obertura l'any 1886 d'un nou estudi —anomenat aleshores «sucursal»— en un ampli solar de la

Gran Via de les Corts Catalanes. Es tractava del primer taller fotogràfic de l'elit dels gabinets de retrats que s'acostava al passeig de Gràcia, un eix que, a poc a poc, aniria robant protagonisme comercial al carrer de Ferran.

L'arrendament del solar on s'havia de construir la nova galeria es protocol·litza el 20 de juny de l'any 1885 a la notaria d'Adrià Margarit i Coll.⁹ La societat d'Audouard acordà amb el matrimoni format per Lorenzo Oliver Soler i Carlota Méndez Arango l'arrendament per deu anys d'un terreny edificable de forma irregular situat entre el passeig de Gràcia i la rambla de Catalunya, amb façana a la Gran Via de les Corts Catalanes. La superfície total del solar abraçava 15.900 pams, és a dir, pràcticament 600 m², i afrontava amb una propietat de Bruno Cuadros, una altra del mateix Lorenzo Oliver i finalment una altra de la senyora Manuela Gandia. La companyia d'Audouard estava habilitada per construir les edificacions arquitectòniques necessàries per a la pràctica del negoci fotogràfic sempre que es complissin les ordenances municipals. Igualment, aquestes construccions no podien sobrepassar l'alçada de 21 pams, ja que el terreny arrendat tenia l'anomenada servitud «altres non tollendi» que establia el límit assenyalat. Finalment, el preu mensual de l'arrendament s'establí en 400 pessetes.

El dia 5 d'agost d'aquell mateix 1885, Pau Audouard sol·licità a l'Ajuntament de Barcelona permís per construir una edificació de caràcter provisional de planta baixa destinada a galeria fotogràfica (García Felguera 2007: 6). La petició va ser concedida el setembre d'aquell mateix any, amb petites condicions que requerien, per exemple, el pagament de 50 pessetes pel permís de construcció de la galeria fotogràfica. Els plànols portaven la firma del mestre d'obres Josep Amargós i de l'enginyer Joan Larrau. Pel que fa a l'edifici, consistia en un primer cos marcat per una façana senzilla i l'àmplia galeria fotogràfica situada a la part posterior. Aquest primer cos comprenia el vestíbul d'entrada, flanquejat pel despatx del taller i una sala. A continuació hi havia un espaiós saló d'espera amb dues estances als laterals, la primera per al revelatge de clixés i l'altra, amb un lavabo al costat, per retocar-se. *La Renaixensa* (15-2-1886: 979) descrivia el nou taller com un edifici que:

[...] consta solzament de planta baixa, esta distribuhit, en sa fatxada, en tres cosos de proporcions regulars y limitats a dreta y Ezquerra, per duas portas cotxe-ras, per la entrada y sortida de carruatjes, los quals poden deixar als concurrents, en la mateixa vidriera de la Galeria, propiament dita. La porta central o de entra-

9. AHPB, Notari Adrià Margarit i Coll, Protocol del 1885, 20-6-1885: fol. 1281-1284v.

da, te a sos costats dos aparadors practicables en los quals sobre tapissos que decoran las parets shi destacan, en riquissims y elegants march, magníficas reproduccions fotogràfiques, executadas per la casa Audouard y Companyia. Un saló d'espera, ricament alhajat y adornat ab extraordinaria elegancia, dona pas a la Galeria acristallada, qual magnitud es de las majors de Europa.

En ella s'hi troban los millors y mes perfeccionats aparatos ab que conta avuy la fotografia, entre'ls quals es digne de particular menció un objectiu que permet obtenir retratos de busto del tamany natural. Infinitat de telons, mobles y objectes decoratius, permeten donar a las fotografias aquella amenitat y elegancia, propias d'aquesta classe de obras. Las llums de la galeria estan oportuna y justament distribuïdas, de manera que poden produhirse tots los efectes que's desitja. Tant en la construcció com en la disposició dels salons, galeria y dependencias annexas, han demostrat lo señor Amargós, distingit arquitecte d'aquesta capital y'l senyor Bordas, habil constructor, los coneixements especials que posseïxen.

A nivell estètic i partint dels dibuixos que s'han conservat de la façana, la nova galeria d'Audouard evocava l'aire d'un petit palauet francès del segle XVIII. La divisió clàssica de la façana en tres parts i a la vegada el mateix cos central en tres grans obertures, juntament amb el tancament superior per una balustrada, remetia a l'estil d'edificis com l'anomenat Petit Trianon de Versalles, construït per l'arquitecte Jacques Ange Gabriel entre els anys 1762 i 1768. Aquesta reminiscència no és del tot esbojarrada si considerem els orígens francesos de Pau Audouard, com també la més que probable idea comercial de convertir la seva nova galeria en un petit palau de la fotografia.¹⁰ D'altra banda, i si ens agafem al testimoni coetani de Josep Coroleu (1887: 75) pel qual la Gran Via «tiene cuatro hileras de plátanos cuya frondosidad le da en verano el aspecto de un delicioso parque, recordando con sus espesas bóvedas de follaje las umbrosas arboledas de Versalles», possiblement el nou gabinet d'Audouard buscava adequar-se del tot al paisatge. Rematava la cornisa de l'edifici un conjunt de plaques de marbre blanc sobre les quals s'havia escrit, amb lletres daurades, el nom d'Audouard y Cía.¹¹

10. Cal notar aquí les diferències en l'escala comercial del negoci fotogràfic en una ciutat com Barcelona i el seu model, París. Mentre que Audouard busca una referència clàssica per al seu nou taller, uns anys abans Nadar havia construït el seu palau de cristall al bulevard dels Capucines amb un edifici de tres plantes, tot ell de ferro i vidre, fent referència als edificis de Joseph Paxton a l'Exposició Universal de Londres el 1855. Vid. la descripció a Sagne (2001 (1994): 67).

11. El *Diario de Barcelona* (14-2-1886: 1892) aporta més dades relatives al disseny interior de l'estudi: «La puerta central del vestíbulo comunica con un elegante salon de espera, decorado